

Тања Ступар Трифуновић и Радмила Гикић Петровић

КЊИЖЕВНОСТ ТРЕБА О СВЕМУ ГОВОРИТИ

Песникиња, приповедача, романијерка, Тања Ступар Трифуновић, рођена је у Задру, заувек са собом понела је мирис мора и ширину плаветнила, потом се настанила у Бањалуци. Дипломирала је на Филолошком факултету, Одсек за српски језик и књижевност. До сада је објавила пет збирки поезије, књигу прича и два романа. Превођена је на енглески, шпански, бугарски, мађарски, немачки, пољски, словеначки, македонски, чешки, дански и француски.

Књига *О чему мисле варвари док доручкују* награђена је наградом Уникредит банке за најбољу књигу објављену у БиХ 2007–2008. године и била је у ужем избору за књижевну награду за Источну и Југоисточну Европу (CEE Literature Award).

Књига поезије *Главни јунак је човјек који се заљубљује у несрећу* награђена је књижевном Наградом „Фра Грго Мартић“ пре десетак година.

Роман *Сајмови у мајчиној соби* награђен је Наградом Европске уније за књижевност (EURL) 2016.

Књига песама *Размножавање домаћих живоџиња* овенчана је Наградом „Милица Стојадиновић Српкиња“ за најбољу књигу поезије женског аутора (2018), као и Наградом „Ристо Ратковић“ за најбољу збирку поезије објављене у Црној Гори, Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини. Потом се јавила збирком песама, *Мјесца ње је њочиње све исјочешка* (избор из поезије и нове песме). Најновија, „Виталова награда“ додељена јој је за последњи објављени роман *Ошћкако сам кућила лабуда*.

Радмила Гикић Петровић: *Ограсџали сџе уз море, у Задру, које Вас је у великој мери одредило у књижевном смислу. Ваша шрећа књија О чему мисле варвари док доручкују (2008) има занимљиву џесму о деџињсџиву које има мирис кућних сџивари. Како је џроџицијало Ваше деџињсџиво?*

Тања Ступар Трифуновић: Вјероватно као и већина дјетињстава осамдесетих у Југославији. Помало скромно, помало безбрижно, обиљежено свим уобичајеним дјечјим радостима, надама, али исто тако и страховима. Кућа је тај први териториј за откривање па смо, логично, означени њоме; њеним мирисом, атмосфером и свим оним што тај мали космос јесте. Нажалост, рат је био та значајна прекретница која је моју генерацију гурнула из једног прилично лијепог дјетињства у једну прилично ружну стварност одраслих. Нисам му то опростила. Рат никако није добар начин да дјеца преко ноћи одрасту.

Р. Гикић Петровић: *Када сџе џочели с објављивањем, Ваше џесме уџлавном нису имале наслова. Зашџо?*

Т. Ступар Трифуновић: Нисам вољела наслове. Била сам млада и наслови су ми се чинили претенциозним. Касније сам свој однос према њима кориговала. Почела

сам их посматрати другачије. Као још један сегмент пјесме/књиге. Човјек се мијења. Учи. Мислим, када читамо наслове по медијима сигурно често пожелимо да нема наслова јер су банални, бесмислени и узнемиравајући. Био је то неки мој младачки бунт против наслова. У смислу, људи се закаче за наслов, а не брину о суштинама, па ћемо укинути те китњасте скретаче пажње.

Р. Гикић Петровић: *Из збирке Главни јунак је човјек који се заљубљује у несрећу, (2010) сѝихови из „Пјесми о Еми“, љоворе о фойѝоѝрафијама из геѝињсѝива, на којима се не смејешѝе, јер родиѝељи ѝраже озбиљносѝи, иѝд. И на крају кажеѝе да не волиѝе ѝуѝовања, али се мисли на груѝа ѝуѝовања, на Канаду... Тема миѝрације.*

Т. Ступар Трифуновић: Та пјесма није дословно искуствена (нисам никад била у Канади), али јесте о миграцији као таквој, била она жељена или не. О том осјећају губитка нечег недефинисаног што сва та путовања, скитања и празне хотелске собе као да додатно потврђују. Јунакиња пјесме није сигурна да ли је то осјећање припадности и везе са заједницом исклизнуло из ње још у дјетињству и прије миграција/путовања која су само одраз тога. Додатне рефлексѝе осјећања усамљености и неприпадања.

Р. Гикић Петровић: *Ви кроз ѝесме љовориѝе „сурову исѝину“. Да бисмо сачували груѝе, себе – одлази се у лаж. Шѝа је, дакле, ѝесничка исѝина?*

Т. Ступар Трифуновић: Пјесничка истина би у том случају била она која се не мора додворавати, умањивати и „умиљавати“ да би неког и нешто сачувала. Она која се брине о суштинама. И покушава их сачувати. Такве истине су понекад и непријатне. Али неопходне и корисне. Са добром поезијом је као са лијековима – не праве се са идејом да буду укусни ни лијепи него да лијече.

Р. Гикић Петровић: *Коме су онда ѝоѝребни ѝесници, ѝисци, уоѝиѝе? Песници-ѝисци који усѝављују, или они ѝруби и ошѝри, који вас буде?*

Т. Ступар Трифуновић: Пјесници су потребни свима нама. Свакакви пјесници, њежни и груби и оштри и меки. Њежни и брутални. И не неки пјесници идеализовани и романтични чије књиге држимо у витринама. Не прашњаѝи пјесници лажних душевних заноса, него стварни пјесници у нама који творе стварност, који мисле, осјећају и говоре свијет са сензибилитетом какав се приписује пјесницима, а сваки жив човјек би требало да га посједује. Такви пјесници су нам потребни у нама самима да бисмо умакли обесмишљавања, да бисмо почели живјети смислено, и наставили изнова из маште стварати свијет.

Р. Гикић Петровић: *Владислава Гордић Пеѝковић је о Вашој ѝоезији заѝисала да она „чини највише шѝо може да одаѝна ѝтрадиционално, укореењено неѝоверење у значај и важносѝи женскоѝ искусѝива, и да ѝризове свако моѝуће осведочење о уметничкој вредносѝи женске ѝерцеѝице на ѝтраѝичној судбини женских конфликѝа.“ Па није све ѝако ѝтраѝично, зар не?*

Т. Ступар Трифуновић: Трагичан је обезврјеђујући однос према женском искуству. И за саме жене, а можда још и више за оне који га баштине. Трагично је што још увијек

требамо доказивати вриједност женског искуства за литературу и за уопштено живот, свијет, нас као бића. А на жестину и трагичност тих женских унутарњих конфликта сигурно да утичу ове спољње трагичности и количина неразумијевања.

Р. Гикић Петровић: *Једном сџе рекли: „Мислим да сам у свему као и грује жене. Глуџо је да се љравим нешџо шџо нисам, јер у себи носим сву џу џраџику и комику људској бића, које је некад величансџвено, а некад крхко и јадно.“ Да ли сџе се изборили за сој-сџвену собу?*

Т. Ступар Трифуновић: То сам рекла у контексту приче о успјешности. Има та замка савременог живљења у којој се појединци промовишу у успјешне и то је неукусно и иритантно. Хтјела сам рећи да се не идентификујем са таквом категоријом – „успјешне жене“ и да је упитан начин врједновања људских бића кроз постигнућа. Сви смо људи. И имамо право на своје успјешне и мање успјешне дане, године, животе. Савремени свијет је преоптерећен причом о успјеху иза које стоје многе сумњиве ствари и много унесрећених живота.

Р. Гикић Петровић: *Размножавање домаћих животиња је „књија о женама наших љросџора, о њиховој храбросџи, свакодневним усџонима и љадовима“. Сџално се о овој књизи љише да је она ограз „нежне бруџалносџи“. Каква је џо нежна бруџалносџи?*

Т. Ступар Трифуновић: Рекла бих да је то можда нешто што дјелимично описује живот на овим просторима. Уз сву ограду од уопштавања. И вјероватно како сам отуд и ту сам и сама у себи имам тај спој њежног и оштрог, па и бруталног у комуникацији. У осјећањима. И у самом животу.

Р. Гикић Петровић: *Једном сџе циџирали Елену Феранџе: „Треба се борџи речи-ма љроџив оних који се боре љесницама и оружјем.“ Колико одјека има љрејака реч? Докле она гоџире?*

Т. Ступар Трифуновић: Много далекосежније од песница и оружја. Срећом. За разлику од ударца и оружја, ријечи тј. њихово дејство је спорије, али трајније. Нама који се бавимо њима преостаје да у њих вјерујемо. Можда се чини наивном та констатација, али на дуже стазе побједиће они који се боре ријечима. Оне се у актуелном тренутку чине мање опасним или дјелотворним, али су трајније и много даље допиру. Ријечи досежу да крајњих граница времена, појмова, осјећања, оне настоје дохватити с ону страну замисливог, објаснити свијет, муцати о неизрецивом, а меци и песнице су наспрам тога веома ограничена средства.

Р. Гикић Петровић: *Кроз Вашу, рекла бих, анџолоџјску љесму „Кућа“, да ли се може рећи, да са иронијском дисџанцом јунакиње, расџе и бол?*

Т. Ступар Трифуновић: Иронијска дистанца је заправо инструмент одбране од бола. А у поезији често и од вишка емотивних изљева који би лако могли склизнути у патетику поготово ако се ради о мотивима који су исповједни као што то јесте у поменутој pjesми јер је губитак куће дио мог интимног искуства рата.

Р. Гикић Петровић: *Какав је Ваш однос са чџџаоцима Ваших књија?*

Т. Ступар Трифуновић: Писање подразумијева могућност повјеравања, дијалога са неким имагинарним читаоцем. Вјероватно, хтјели то себи признати или не, када пишемо трагамо помало и за саговорником. Пошто, кроз промоције и сусрете са публиком, сретнем дио својих читалаца (није то неки велик број, писци нису претјерано популарни), могла бих рећи да сам пријатно изненађења. Са пуно читалаца сам изградила лијепе контакте, а у неким случајевима и пријатељства. У почетку ми је то било и необично. Људи кроз књиге стекну неки дојам о вама, а човјек је ипак нешто друго. И ја сам као читалац, када сам била млада, очекивала да писци носе са собом дио те магије која постоји у књигама и око књига. Мислим да то не треба тражити у писцима него у књигама.

Р. Гикић Петровић: *За роман Сатови у мајчиној соби, шћамѿан у два издања, добили сће Евројску наїраду за књижевносћ. Да ли су наїраде охрабрења и ѿодсћицај за даљи рад?*

Т. Ступар Трифуновић: Истина је да једним дјелом јесу. Свима нама, ма шта да одаберемо за свој позив, потребна је једну врста охрабрења и признања од других. И то је у реду. Нису награде сврха писања и нису сигурно ни једини ни најпоузданији показатељ квалитета неког писца, али имају своју димензију коју не треба ни прецијенити ни потцијенити.

Р. Гикић Петровић: *У ѿрвој збирци, Успостављање равнотеже (2002) у ѿесми „На ѿокон се нешћо десило“ имаће сћих „Била сам са женом“. Пошћом сће објавили роман Откако сам купила лабуда. Да ли сће већ шћага имали на уму дужу форму, роман?*

Т. Ступар Трифуновић: Нисам. Та пјесма је настала као одраз случајно уловљеног фрагмента разговора. Нема повезницу са романом. Осим што тематизује однос двије жене. Сада када се посматра из ове перспективе може се повезати. То сам написала прије двадесетак година. Нисам имала појма да ћу писати романе. А камоли да сам размишљала о њиховим темама. Почела сам један роман са седамнаест, о човјеку који има анксиозни поремећај и не излази из куће. Нисам га довршила. Био је досадан јер се у суштини није бог зна шта дешавало (нисам одустала од писања романа без много радње, то је изгледа остало константа). Сада сам се тога сјетила јер ме подјећа на ову стварност коју тренутно живимо, затворени у станове, у страху од вируса. У друштву са анксиозношћу.

Р. Гикић Петровић: *У односу на Ваше до сада објављене књије, најновији роман Откако сам купила лабуда је друјачија, а мојло би се рећи да је друјачија и у конћексћу целокујне наше лићерашуре, ѿри шћоме, ѿре свеја, мислим на шћемашћу.*

Т. Ступар Трифуновић: Већ сам говорећи о роману истакла како припадам реду оних досадних писаца што не полажу много ни на тему, ни на радњу. Не звучи добро када тако кажем и није одраз мог немара или непромишљања о теми. Напротив, свјесно сам одабрала тему јер је подразумијевала склизак терен и ризик да роман буде означен њоме толико да баци у сјену све друго што сам њиме хтјела показати. Волим ризиковати. На моју срећу, сада када је већ дуже присутан у јавности, видим да тема није прогутала роман и да ми је успјело оно што сам примарно замислила, а то је идеја

да атмосфера, осјећајност и емотивни вртлог између, прије свега два људска бића, толико повуче за собом читаоца да заборави на тему, радњу и гдје сједи. Мене као неког ко пише прије свега занима како изрећи човјека, шта је то унутра, како натјерати читаоца да се повеже с тим и начин, врло ми је важан начин како нешто рећи.

Р. Гикић Петровић: *За роман Лабуд... наирађени сīе „Злаїним сунцокреїшом“. Да ли се о књиіама најчешће ћрича шек када су наирађене?*

Т. Ступар Трифуновић: Награде скрећу пажњу. Уколико књига оправда признање остаје присутна у јавности барем неко вријеме. Уколико не, бива заборављена без обзира на награде.

Р. Гикић Петровић: *Лабуд... је најисан изузетїним сїишлом: мешање исїовесїи, шок свесїи, и форма йисама – ћрича о љубави. Може ли се шумачиїи као йуїї ка долажењу до исїине? Или забрањене љубави?*

Т. Ступар Трифуновић: Сматрам да читаоцима треба оставити могућност да сами дођу до тога шта је за њих суштина неке приче, шта им значи, шта је покренула и до чега их је довела. Критичари би у тим тумачењима требало да буду најближи објективним истинама. Као ауторка наравно имам своје интимне истине и доживљаје сопствених књига које другима могу бити занимљиве, али не морају бити релевантне.

Р. Гикић Петровић: *И да се враїимо новом роману, Лабуду..., одакле Вам је синула идеја да йишеїе о односу две жене, о свим йешкоћама и йреїрекама на које наилазе? Да ли сїе разрешили йа унуїрашња оїраничења?*

Т. Ступар Трифуновић: Хтјела сам причу ставити у један помало неочекиван оквир да бих додатно нагласила управо универзалност и комплексност сваког људског односа. Често се управо хомосексуални односи стереотипизирају (било да се осућују и демонизују или хоће учинити афирмативним и прихватљивим) још бруталније него хетеросексуални и тиме им се укида могућност да буду аутентични и стварни као и сви други односи међу људима. Занимају ме живи, а не пожељни обрасци односа.

Р. Гикић Петровић: *Пишеїе ћриче, йоезију, романе. Покаїкад се чини да у романима има „уїлива“ йоезије? У једном инїервју (Гордана Нонин) рекли сїе да више волиїе да йовориїе кроз йоезију, јер је йрактїичније, а да йроза очекује да више сегиїе за сїолом?*

Т. Ступар Трифуновић: Мало сам се жељела нашалити са сопственом љеношћу. Проза подразумијева пуно више рада „у комаду“, што не значи да не радим и на пјесмама, заправо сада када мало промислим, сјетила сам се да сам на посљедњу књигу поезије (која је истина била нешто обимнија) потрошила више времена него на роман. Та књига пјесама је баш дуго настајала. Различита је динамика рада и незахвално их је поредити.

Р. Гикић Петровић: *У Лабуду... се, условно речено, йомиње и злосїављање, као шема йонеїа из деїињсїива. Како се зашїиїи од йоїа, шїреба ли о йоме йовориїи?*

Т. Ступар Трифуновић: Књижевност треба о свему говорити. Говор је љековит. Годинама су код нас блажи, а често и тежи облици злостављања који су одвијали махом унутар породице били нормализирани, минимизирани, а тиме дјелимично и

охрабривани. Саставни дио злостављања су прећуткивање и игнорисање у којем су учествовали и жртве и починиоци. Жртве је, поред страха за живот, често ућуткивао и стид. Отуд потреба да се говори о „стидним“ стварима. Да се пређе тај праг нелагоде. Књижевности ту јесте мјесто – у нелагодном и непријатном, да нас научи како да га сагледамо и артикулишемо и живимо са њим. Како да живимо са пријатним осјећањима знамо и сами. Са њима се далеко лакше носити.

Р. Гикић Петровић: *Помињеџе Вирџинију Вулф, Бекеџа, Јонеска, Брехџа. На којој литерашури сџе одрасџали?*

Т. Ступар Трифуновић: Не вјерујем у „одрастања на литератури“. Иако сам воље-ла много читати, мислим да сам више одрасла од контаката са другим људима, кроз поједине догађаје и у сударима са властитим ограничењима.

Р. Гикић Петровић: *Циџаџ из исџоименој романа: „Жена без куће и мужа је нула. Нула је и са свим џим ако нема своје ја. Жена је нула и са својим ја ако нема свој динар. Немој никада да џе џородица издржава.“ То јесџе навод из романа, а у сџварном живо-џу да ли имаџе исџо мишљење?*

Т. Ступар Трифуновић: Тај говор изриче мајка јунакиње и карикатурално приказује однос према жени и свијету у којем је она одрасла. Фасцинантно ми је како се жене стално одгајају са неким мудростима и савјетима. Мушкарци се више подстичу да буду храбри и предузимљиви. Како сам и сама кроз живот слушала море таквих савјета, волим их иронизирати и потрпати у књиге. Не треба их схватати дословно. Између сваке замисли и конкретне радње често се упали цијели хор ових „мудрих“ гласова. Тешко је с тим бременом не бити неодлучна. Наравно, сада и ја дјелимично уопштавам. И ово срећом није судбина свих мушкараца и жена, и много људи је освијестило те позиције и живот организује према свом унутарњем нахођењу и знању.

Р. Гикић Петровић: *Из романа Сатови у мајчиној соби: „Ово је књиџа о џисању књиџе.“ Књиџа џовори о јунакињи, џеном формирању и џоџрази за срећом, која, заједно са кћерком и мајком, чини савршен џроуџао женских каракџера. Да ли је исџисана у сџилу женској џисма?*

Т. Ступар Трифуновић: Нисам баш сигурна око те одреднице – женско писмо и да тако пишу искључиво жене и да то подразумијева одређени скуп заједничких особина. Та кованица ми се чини дискриминаторном. Постоји ли мушко писмо? Шта би оно значило? Када се овако постави, види се да нешто не штима са кованицом женско писмо. Ако књига третира искуство жена онда је женско писмо? Не бих рекла. Мислим да било да пишемо из женске или мушке перспективе то има универзални карактер и значење за све нас. Сва искуства човјечанства су драгоцјена и мушка и женска. На крају крајева шта стоји иза чињенице да се ту преплићу приче јунакиња, о чему је заправо прича? Мајци, писању књиге, психичким проблемима, књижевности која покушава одговорити на разна питања о љубави, заточеништву, прогонству, фашизму – зар то нису дијелови и мушких и женских живота. Али када о том пише жена са женским јунакињама то постаје женским писмом? Пребацимо ли све у мушки род неће бити мушко него универзално? То нешто говори.